

НАСТУПНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОТРУДОВІ УМІННЯ І НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗМІСТУ ОСВІТИ

1. Горкавий В.К. Математична статистика: [навч. пос.] / В.К. Горкавий, В.В. Ярова. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 384 с.
2. Палій Л.В. Тестування в навчальному процесі // Шлях освіти. – 2001. – №2. – С. 36 – 37.
3. Паращенко Л.І. Тестові технології у навчальному закладі: Метод. Посібник / Л.І. Паращенко, В.Д. Леонський, Г.І. Леонська; Наук. ред. О.І. Ляшенко. – К.: ТОВ “Майстерня кни-
зи”, 2006. – 217 с.: іл.
4. Подолянчук С.В., Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології під час вивчення курсу “Опір матеріалів” // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №4. – С. 47 – 52.
5. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пос. для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

Андрій Миколаєнко, викладач кафедри загально-технічних дисциплін і методики викладання трудового навчання та креслення
Державного вищого навчального закладу
“Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди”

НАСТУПНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОТРУДОВІ УМІННЯ І НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗМІСТУ ОСВІТИ

У статті розглядається вплив “наступності” на загальнотрудові уміння і навички трудового навчання та професійної підготовки як складової частини змісту освіти. Вивчивши стан наступності змісту трудового навчання і професійної підготовки в школі і ПТНЗ, автор встановив, як впливають загальнотрудові уміння і навички на навчально-виховний процес.

Постановка проблеми. Проблема змісту освіти серед багатьох педагогічних проблем стоїть, як завжди, на першому місці. Людству на будь-якому етапі розвитку доводилося розв’язувати питання: чому навчати підрастаюче покоління. Лиш після цього виникають проблеми – як навчати, за допомогою чого вчити тощо [2, 20].

Сьогодні в Україні йде активний процес становлення системи освіти, орієнтованої перш за все на особистість учня.

Аналіз останніх досліджень. Багатоаспектність проблеми наступності завжди була об’єктом філософських, психолого-педагогічних, науково-методологічних досліджень. Ця проблема фундаментальна і у своїй основній сутності та в деяких конкретних напрямках, виявах знайшла наукове осмислення в працях Ю.К. Бабанського, В.Ф. Башаріна, А.П. Беляєвої, П.М. Воловика, Б.С. Гершунського, С.У. Гончаренка, Р.С. Гуревича, А.А. Киверялґа, Ю.А. Кустова, І.М. Козловської, А.В. Литвина, М.І. Махмутова, В.К. Сидоренка, Д.О. Тхоржевського, Д.С. Ягфарова та ін.

Радянські та українські педагоги і психологи давно звернули увагу на тенденцію до посилення ролі розумового компонента при формуванні та

реалізації загальнотрудових умінь в працях Є.А. Мілеряна, В.В.Чебишевої і т.д.

Мета статті. Вивчити стан наступності змісту трудового навчання і професійної підготовки в школі і ПТНЗ, встановити, як впливають загальнотрудові уміння і навички на навчально-виховний процес.

Виклад основного матеріалу. Необхідно формувати в учнів ті важливі початкові уміння планування, контролю, регулювання процесу і результатів трудової діяльності яким повинні володіти випускники середньої школи для успішного навчання на першому етапі теоретичного, виробничого навчання в ПТНЗ. Підвищення ролі загальнотрудових умінь обумовлюється прискоренням науково-технічного прогресу. Все більш відчутні зараз вимоги поєднання різних професій і спеціальностей, виникає необхідність у нових професіях широкого профілю.

Більш якісними стають виробничі функції робітників. Швидке виявлення і усунення несправностей в роботі окремих вузлів та цілих систем, контроль, регулювання ходу і результату технологічних операцій – ось що нині визначає успіх виробничої діяльності робітників, професій яких орієнтовані на автоматизоване виробництво. Так,

НАСТУПНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОТРУДОВІ УМІННЯ І НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗМІСТУ ОСВІТИ

у структурі діяльності оператора та налагодженні автоматичних ліній, верстатів, систем, забезпечених мікропроцесорною технікою, майже 60% робочого часу займають операції, пов'язані з розумовою працею, і більше 31% – операції, у яких поєднуються розумові і фізичні зусилля. Вузька спеціалізація все більш витісняється широкою професіоналізацією, яка може бути реалізована лише професійною підготовкою на широкі політехнічній і загальноосвітній основі в умовах великого засвоєння важливих загальнотрудових умінь [3, 18].

Сучасний український робітник разом зі знаннями техніки і технології виробництва повинен прагнути до вдосконалення технологічного процесу з метою збільшення кількості і особливо якості продукції, що випускається, економії енергетичних і матеріальних ресурсів. Сукупність цих змін в умовах прискорення науково-технічного прогресу підвищує вимоги до рівня сформованості загальнотрудових умінь, зокрема умінь планувати свою діяльність і діяльність колективу, аналізувати результати роботи своєї і всієї бригади.

Робота найкращих робітників відрізняється не тільки високим рівнем оволодіння частковими прийомами роботи, а й чітким плануванням, організацією всіх її етапів. Монографія Е.А. Мілеряна [4], опублікована ще в 1973 р., містить глибоко розроблену концепцію загальнотрудових умінь, включає ретельний огляд досліджень, виконаних іншими авторами в інші роки. Погоджуючись з тим, що уміння планувати, організовувати, контролювати і регулювати належать до загальнотрудових, Е.А. Мілерян запропонував свою класифікаційну схему, розподіляв загальнотрудові на конструктивно-технічні, організаційно-технологічні, операційно-контрольні, показав, яку роль окремі види загальнотрудових умінь відіграють на виробництві.

У наші дні ця тенденція, особливо у зв'язку з автоматизацією і комп'ютеризацією сучасного виробництва, ще більш очевидна. Так, характерною межею конструктивно-технічних умінь (за класифікацією Е.А. Мілеряна) є уявна побудова зразка об'єкта, який повинен бути сконструйований.

Важливі загальнотрудові уміння, які Е.А. Мілерян назвав організаційно-технологічними. До них автор відносить уміння планувати і організовувати індивідуальну та колективну трудову діяльність, а також уміння, пов'язані з організацією робочого місця.

Операційно-контрольні уміння охоплюють операції з регулювання і контролю виробництва, дають змогу визначити ступінь відповідності отри-

маного продукту поставленій спочатку меті і включають уміння контролювати хід і результати діяльності. Кожне загальнотрудове уміння може бути охарактеризоване і об'єктивно оцінено по таких основних параметрах, як різносторонність, гнучкість, якість і швидкість функціонування.

Є.А. Мілерян дає таке визначення загально-технічних умінь: "Загальнотрудові політехнічні або загальнотехнічні уміння – це сформований в процесі практичного застосування політехнічних знань і навичок важливих для кожної технічної професії якостей особи, що забезпечують нею успішне творче застосування техніки в досягненні мети праці шляхом раціонального використання узагальнених методів, прийомів і способів виконання робіт" [4, 282].

Важлива теза про те, що загальнотрудові уміння формуються на основі практичного застосування політехнічних знань і навичок. Він по суті вказує на необхідність відбору його включення в практичне навчання таких знань і навичок, зміст яких адекватно відповідає умінням. Задача полягає в актуалізації здобутих знань і навичок під час практичної роботи. Обґрунтованим слід вважати і положення автора про політехнічний характер загальнотрудових умінь уже тому, що в їх основу покладена ідея загальних умінь у всіх видах діяльності. Не можна не погодитися і з тим, що оволодіння загальнотрудовими умінями сприяє творчому застосуванню техніки для успішного виконання трудових завдань.

Раціональне використання узагальнених методів, прийомів і способів виконання робіт означає можливість успішного перенесення загальнотрудових умінь в іншу сферу діяльності.

Засвоєння загальнотрудових умінь приводить до формування важливих рис особистості учня.

Методологічний принцип, яким керувався Е.А. Мілерян, полягає у тому, що номенклатура і зміст загальнотрудових знань в навчанні визначаються на основі аналізу виробничих умінь кваліфікованих робітників. Відомий психолог В.В. Чебишева [6] визначає поняття загальнотрудових умінь через систему ознак, до яких відносить розповсюдження у всіх видах діяльності, переважальну роль інтелектуального компонента, що дає можливість широко узагальнювати загальнотрудові уміння, переносити їх з однієї області діяльності на іншу; розвиток загальних здібностей і формування таких стійких рис особи, як звичка, уявлення майбутньої роботи, завершення розпочатої справи, досягнення високої якості її виконання. Порівнюючи це визначення з визначенням Є.А. Мілеряна, переконуємося у їх близькості;

НАСТУПНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОТРУДОВІ УМІННЯ І НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗМІСТУ ОСВІТИ

відмінності мають в основному термінологічний характер. “Ансамбль якостей особи”, про який йшлося раніше, замінений переліком “стійких рис особи і звичок”. Підвищення “інтелектуального компонента” у В.В. Чебишевої, поза сумнівом, пов’язаний з “успішним творчим застосуванням техніки” у Є.А. Мілеряна. Значення саме цих напрямів визначається у результаті порівняльного аналізу роботи передових робітників з більш низькою продуктивністю праці, гіршою якістю роботи. Насправді критерії необхідності формування загальнотрудових умінь не можна виробити, обмежившись сферою освіти, потрібен вихід за межі навчальних закладів, на виробництво, де ці уміння багато в чому визначають ефективність професійної діяльності [3, 21].

Узагальнюючи матеріал розділу книги В.В. Чебишевої, присвяченої навчанню планування, можна виділити основні задачі такого навчання:

а) засвоєння знань, що вимагаються для навчання планування, зокрема отримання можливостей різної побудови і вибору кращого варіанту (тобто на мові сучасної термінології рішення задачі оптимізації планування);

б) навчання самостійному плануванню, яке охоплює не тільки технологічний процес, а й всі сторони діяльності;

в) навчання роботі за навчальним планом.

Психологічне дослідження В.В. Чебишевої дало їй підставу зробити дидактичні висновки про раціональну послідовність операцій при плануванні в трудовому навчанні, рухаючись від простого до складного: перший етап – навчання за готовим раніше складеним викладачем планом; другий етап – вибір одного з декількох наявних раніше підготовлених викладачем варіантів плану з обґрунтуванням такого вибору; третій етап – самостійне зіставлення плану виконання трудового завдання. При цьому міра самостійності поступово наростає [3, 21].

На першому етапі цей захід мінімальний, на другому – самостійність зводиться до процедури вибору (з досліджень за контролем знань відомо, що вибрати правильну відповідь з серії запропонованих набагато легше, ніж скласти план самостійно) і, нарешті, на третьому – самостійне складання плану.

Однією з умов успішного планування діяльності під час навчання у навчальних майстернях є попереднє засвоєння окремих знань про способи основних етапів індивідуального планування.

Надзвичайно важливими загальнотрудовими уміньми є уміння самоконтролю в процесі трудової діяльності.

Особливо важливими в даному аспекті виді-

ляються такі питання: а) роль самоконтролю в професійній діяльності; б) види і форми самоконтролю найкращих робітників; в) необхідність безперервності самоконтролю, його профілактичний характер; г) відмінність самоконтролю на різних етапах виробничого процесу. Прийоми виконання контролю за допомогою спеціальних засобів (лінійка, мікрометр, штангенциркуль, прилади електровимірювань) не змінюють цілеспрямованого формування умінь розпізнавати ознаки, важливі для здійснення самоконтролю (зорові, слухові, та ін.) [3, 22].

Організація робочого місця під час навчання зазвичай не виділяється як особливе загальнотрудове уміньми. Тим часом значущість належної організації робочого місця для підвищення ефективності праці робітників будь-якого профілю професійної діяльності в цілому загальновідома [4; 6; 7].

У дослідженнях П.Р. Атутова і В.А. Полякова [1] загальнотрудовим уміньми присвячені окремі розділи, дано визначення основних понять, розкриваються їх політехнічний характер, роль і місце в організації продуктивної праці. Автори вважають, що уміння – важлива складова частина змісту трудового навчання, і дають таке визначення поняття “загальнотрудові уміння і навички”: “Уміння і навички, необхідні для поводження з типовими для різних виробництв знаряддями праці, називають загальнотрудовими уміньми і навичками; вони можуть бути перенесені тими, що навчаються при переході від одного виду роботи до іншого” [1, 22].

У практиці роботи досвідчених вчителів трудового навчання велика увага надається формуванню загальнотрудових умінь і їх ролі в організації суспільно корисної продуктивної праці. Доцільно починати формувати ці уміння ще в початкових класах, а надалі добиватися комплексного їх застосування. Успішне оволодіння загальнотрудовими уміньми визначає рівень наукової організації праці при виконанні різних трудових завдань, політехнічну підготовку школярів, ефективність трудової діяльності взагалі.

Огляд публікацій з проблеми формування загальнотрудових умінь не можна обмежити дослідженнями психології трудового навчання, змісту і методики трудової і професійної підготовки. Безпосередньо стосуються проблеми ті роботи з педагогічної психології, в яких йдеться про умови формування складних умінь [3, 24].

Вельми важливою, наприклад, видається думка про роль знань в оволодінні уміньми з великим змістом інтелектуального компонента. Оволодіння такими уміньми припускає три нероз-

НАСТУПНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОТРУДОВІ УМІННЯ І НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ЗМІСТУ ОСВІТИ

рівні пов'язаних один з одним моменту: знання загального правила, за яким треба діяти, практичні проби цих дій, самоконтроль.

Стосовно процесу засвоєння загальнотрудових умінь, особливо слід зазначити роль узагальнених знань загальнотрудового характеру, на базі яких здійснюється наступне формування умінь цього типу.

Результати багатьох досліджень, досвід роботи в школі показують, що деякі учні не використовують необхідні раніше засвоєні знання в процесі роботи. Це найчастіше спостерігається у тих випадках, коли робота дуже бідна інтелектуальним змістом.

У контексті нашого розгляду проблеми зацікавлення викликає питання про те, як впливає рівень узагальнення знань та їх використання в процесі роботи, зокрема на процес формування, рівень засвоєння загальнотрудових умінь.

Виходячи зі сказаного, можна зробити висновок про те, що наступність формування загальнотрудових умінь в учнів 8 – 9-х класів на уроках трудового навчання в школі, а також у ході виробничого навчання в ПТНЗ доцільно розглядати з позицій необхідності формування у випускників школи більш повних, цілісних уявлень про загальнотрудові уміння. Загальні знання про прийоми планування послідовності дій при складанні технологічної документації полегшують планування виконання конкретного трудового завдання не тільки в процесі трудового навчання, але і на новому етапі навчання, наприклад у ПТНЗ при переході від одного виду діяльності до іншого. Таким чином, посилюються наступні зв'язки між трудовою і професійною підготовкою навчання.

Формування загальнотрудових умінь спирається на загальні закономірності, властиві багатьом видам трудової діяльності.

Спостереження за навчально-виховним процесом, аналіз літературних джерел дають змогу намітити основні етапи і шляхи підвищення рівня засвоєння загальнотрудових умінь. Формування елементарних загальнотрудових умінь у учнів фактично розпочинається з першого класу, початковий рівень – досягається у 5 – 7-х класах в процесі оволодіння способами ручної і механізованої обробки матеріалів. На цьому етапі навчання проводиться узагальнення засвоєних в 1 – 4-х класах перших уявлень про загальнотрудові уміння.

Можна показати, як здійснюється узагальнення наприкладі вивчення тем “Ручна і механізована обробка деревини”. Виконуючи трудові завдання, під час навчання засвоюють операції загальні для ручної і механічної обробки деревини:

навчаються раціонально розмішувати інструменти, матеріали, заготовки на робочому місці, розмічати деталі вимірювальними інструментами, за шаблоном, виміряти деталі з пиломатеріалів, перевіряти розміри виготовлення деталей, визначати раціональну послідовність виготовлення виробів [5].

Водночас засвоюються операції, загальні лише для ручної і механізованої обробки одного виду матеріалів – деревини.

Так здійснюється узагальнення трудових операцій, наприклад “Ручна і механізована обробка металів”, “Ручна і механізована обробка тканин” і т.д.

Об'єктивним показником засвоєння умінь цього вигляду на рівні загальнотрудових виступає можливість перенесення елементарних операцій (наприклад, прийомів раціонального розміщення інструментів і заготовок, перевірки форми і розмірів деталей, що виготовляються). Учні самостійно виконують ці операції під час ручної і механічної обробки деревини.

Звернемося, наприклад, до умінь раціонально організовувати своє робоче місце. Для того, щоб правильно організувати робоче місце, слід підібрати потрібне устаткування та інструменти, раціонально розмістити їх. При цьому слід пам'ятати, що рухи рук повинні бути найекономішніми, щоб відтермінувати настання стомлення. Ці умови є загальними при виконанні різних за змістом трудових завдань під час практичної роботи.

Висновки. Аналізуючи програму трудового навчання [5], приходимо до висновку, що схожа ситуація виникає не тільки при вивченні тем “Обробка матеріалів”, але і під час виконання електротехнічних робіт, суспільно корисної продуктивної праці і т.д.

Деякі види трудових операцій, вже на іншому наочному матеріалі, сприяють розвитку загальнотрудових умінь. Якщо вимоги програм трудового навчання реалізуються на практиці при виконанні практичних робіт, то під час навчання у 5 – 7-х класах опановуються елементарні загальнотрудові уміння.

Нарешті, на наступному етапі навчання, у 8 – 9-х класах, збільшення цих умінь відбувається на більш високому рівні. Ставиться задача проаналізувати засвоєні раніше загальнотрудові уміння, з'ясувати їх роль, шляхи розширення області використання та виявлення таких їх рис, які застосовуються у різних видах трудової діяльності. Проведений аналіз дає підстави, спираючись на дані констатувальних спостережень, здійснити таке вдосконалення формування загальнотрудових

РОЛЬОВА ГРА ЯК АКТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

умінь у випускних класах, яке значно підвищить наступні зв'язки між змістом трудової і професійної підготовки.

У ході даного дослідження було вивчено стан наступності змісту трудового навчання і професійної підготовки в школі та ПТНЗ, можна встановити, що однією зі слабких ланок, які погіршують забезпечення наступних зв'язків, є невисокий рівень сформованості загальнотрудових умінь планування діяльності, організації робочого місця контролю за ходом і результатами діяльності, але ця проблема повністю ще не опрацьована і потребує глибокого дослідження вченими-дослідниками.

1. Атутов П.Р., Поляков В.А. Роль трудового обучения в политехническом образовании школьников. – М., 1985.

2. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні

основи організації навчання у професійно-технічних закладах: Дис...д-ра пед. наук. – К., 1998. – 397 с.

3. Лихач В.М., Гуревич Р.С. Преимущество содержания трудового обучения и профессиональной подготовки учащихся. – М.: Высш. шк., 1990. – 111с.

4. Милерян Е.А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений. – М., 1973.

5. Програми для загальноосвітніх навчально-виховних закладів.: Трудове навчання 5 – 9 класи. – К.: Шкільний світ, 2001. – 310 с.

6. Чебышева В.В. Психология трудового обучения: Метод, пособие для СПТУ. – М., 1983.

7. Шапоринский С.А. Вопросы теории производственного обучения. Проф-техпедагогика. – М., 1981.

Оксана Тинкалюк, асистент кафедри

іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету
імені Івана Франка

РОЛЬОВА ГРА ЯК АКТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ПРОФЕСІЙНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Проаналізовано підходи до трактування сутності поняття “рольова гра” у наукових дослідженнях. Уточнено структуру рольової гри як активного методу навчання іноземної мови, її функції в навчальному процесі. Запропоновано методичку організації професійного іншомовного спілкування під час вивчення іноземної мови з використанням рольової гри. Ефективність запропонованої методички перевірено на прикладі вивчення англійської мови студентами економічного факультету класичного університету.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції економіки України в Європейський простір успішне розв'язання фахівцем багатьох професійних і життєво важливих завдань суттєво залежить від рівня його іншомовної підготовки. З огляду на це особливої актуальності набула проблема поліпшення іншомовної підготовки майбутніх фахівців різного професійного спрямування шляхом впровадження сучасних технологій навчання. Однією з них є технологія ігрового навчання, що передбачає активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах використання різних видів гри, зокрема впровадження рольової гри. Отже, наукові пошуки, присвячені дослідженню цієї проблеми, набувають важливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічних джерел за темою

дослідження показує, що питанням підготовки майбутніх фахівців з використанням ігрових технологій присвячені праці багатьох учених, зокрема:

- питання імітаційно-ігрового моделювання вивчали В.М. Єфімов, А.П. Хачатурян та ін.;

- аналізували роль гри під час вивчення іноземної мови Н.Г. Баришнікова, О.О. Вербицький, С.І. Мельник І.Б. Коротяєва, М.В. Кларін та ін.;

- досліджували ігрові форми розвитку комунікації Є.С. Аргустянянц, П.Б. Баранов, Н.І. Гез, І.Н. Горелов, Н.П. Потапова, Е.П. Шубін та ін.;

Цінними для нашого дослідження є також праці науковців, які досліджували можливості застосування рольової та ділової ігор як засобу інтенсифікації навчання усного іншомовного спілкування (О.А. Лівшиць, Т.І. Олійник, В.М. Філатов та ін.).